

Nieuwsbrief Personen- en Familierecht Februari 2009

“De goederengemeenschap omvat bijna alles”

In principe vallen alle baten en schulden in de gemeenschap

1. “Boels verhuurt bijna alles”. Deze reclame-uiting suggereert dat je voor alles wat je wilt huren terecht kunt bij Boels, maar dat er wel eens iets kan zijn dat Boels niet verhuurt. Zo is het ook gesteld met de goederengemeenschap: in de goederengemeenschap valt alles, maar er kan wel eens een uitzondering zijn.
2. Degenen die een huwelijk sluiten zonder huwelijks voorwaarden aan te gaan, zijn van rechtswege in gemeenschap van goederen gehuwd. Deze gemeenschap omvat de vermogens van de beide echtgenoten (zie artikel 1:94 lid 1 BW). De miljonair die trouwt met het kamermeisje verliest de helft van zijn vermogen, en met diezelfde helft wordt de echtgenote verrijkt. Zo herinner ik mij het geval van een kloosterzuster die trouwde met een weduwnaar die een aardig huis had, een middenklasse auto voor de deur en nog wat spaargeld. Na de eerste huwelijksnacht volgde echtscheiding. Maar de helft van zijn vermogen was de weduwnaar wel kwijt. Volledigheidshalve: iemand die trouwt met een partner die veel schulden heeft, krijgt ook de helft van die schulden op zijn of haar bord (zie artikel 1:94 lid 2 BW).

Uitsluitingsclausule

3. Één van mijn eerste zaken, zo'n veertig jaar geleden, betrof een mevrouw uit Gendt die wilde scheiden omdat zij regelmatig door haar echtgenoot mishandeld werd. Vermogen was er niet, maar wel verwachtte zij een bescheiden erfenis van haar vader die in zeer slechte gezondheid verkeerde. Het was nu zaak om zo snel mogelijk de echtscheiding voor elkaar te krijgen, om te voorkomen dat haar man voor de helft in die erfenis zou delen. Dat lukte niet: vader stierf voordat de echtscheiding een feit was. Later ontdekte ik dat in zo'n situatie door vader een testament gemaakt had kunnen worden met de bepaling dat datgene wat zijn dochter zou erven niet zou vallen in enige goederengemeenschap waarin zij zou zijn gehuwd, een zogenaamde uitsluitingsclausule (artikel 1:94 lid 1 BW). Een gemiste kans dus, maar gelukkig viel het nogal mee, omdat de erfenis nauwelijks iets voorstelde. Conclusie: wat wordt verkregen door vererving of schenking, valt niet in de goederengemeenschap indien uitdrukkelijk een uitsluitingsclausule is opgenomen. Dit moet dan zondig natuurlijk wel worden bewezen.
4. Dat bij testament of schenking is bepaald dat vermogen buiten de goederengemeenschap valt waarin bijvoorbeeld een kind is gehuwd, is nog geen waarborg dat dit voor het kind behouden blijft. Ik ben eens curator geweest in het faillissement van een exploitant van een garagebedrijf. Zijn echtgenote had hem liefdevol gesteund waardoor het niet onaanzienlijke vermogen dat zij bij uitsluiting had verkregen, dat zij in de zaak had gestopt, verloren was gegaan.

Verknocht

5. Zijn er nog meer zaken die buiten de goederengemeenschap vallen? Theoretisch wel: het gaat dan om goederen en schulden die aan één van de echtgenoten “op enigerlei bijzondere wijze verknocht zijn” (artikel 1:94 lid 3 BW). Verknochte zaken zijn er echter nauwelijks. Hierbij kan worden gedacht aan eigen kleding en hoogstpersoonlijke zaken waaraan in beginsel geen waarde kan worden toegekend. Gebleken is dat ook een schuld verknocht kan zijn. De man die buiten medeweten van de vrouw frauduleus een bijstandsschuld had opgebouwd, moest deze geheel voor zijn rekening nemen. Deze schuld was aan hem verknocht.

Voorkeursrecht toedeling

6. Wel moet verknochtheid worden onderscheiden van de mogelijkheid dat bepaalde zaken specifiek gebonden zijn aan een van de twee deelgenoten. Antieke meubels die uit de familie van één van de echtgenoten komen, sieraden, beroeps- of bedrijfsmiddelen (en goederen terzake waarvan geen uitsluitingsclausule geldt), behoren natuurlijk bij de verdeling aan de desbetreffende echtgenoot te worden toegeedeeld. Dit kan berusten op de wet (artikel 1:101 BW) danwel op grond van de redelijkheid en billijkheid. Maar de waarde daarvan dient dan wel in de verdeling van de goederengemeenschap te worden betrokken.

Peildatum

7. Rechten die worden verkregen of schulden die ontstaan na de ontbinding van het huwelijk vallen niet in de goederengemeenschap. Wanneer een bepaalde verkrijging in zicht is, is het natuurlijk aantrekkelijk om ervoor te zorgen dat die pas binnenkomt na de echtscheiding indien daarvan sprake zou zijn. In de negentiger jaren is ondergetekende betrokken geweest bij het ontslag van een accountant. Hij kreeg een niet onaanzienlijke ontslaguitkering mee. Wij hebben het toen zo geregeld dat die ontslaguitkering eerst zou worden uitbetaald na de ontbinding van het huwelijk. Door de Hoge Raad is deze opzet verijdeld. De ontslaguitkering vond zijn grondslag in feiten en omstandigheden vóór de ontbinding van het huwelijk. Deze uitspraak van de Hoge Raad staat bekend als het Gouden handdruk-arrest (HR 22 maart 1996, NJ 1996, 640).

Schadevergoeding

8. In het geval van letselschades werd nog in 1986 geoordeeld dat schadevergoedingen in de gemeenschap vielen. De Hoge Raad is echter omgegaan. Voor materiële schadevergoedingen is bepaald dat het gedeelte dat betrekking heeft op schade geleden vóór de ontbinding van het huwelijk in de goederengemeenschap valt, maar dat de vergoeding die bestemd is voor de periode na de ontbindingsdatum niet in de gemeenschap valt maar toekomt aan degene die de schade lijdt. Terzake van immateriële

schade (smartengeld) is toen bepaald dat deze niet in de gemeenschap valt; deze is dus blijkbaar verknocht. Wat dit laatste betreft, zou het redelijk zijn om hier ook een "knip" in aan te brengen. Immers, als iemand letselschade lijdt en daarvoor smartengeld ontvangt, vervolgens veertig jaar gehuwd is en dan gaat scheiden, is het toch niet geheel onaannemelijk dat die schadevergoeding voor een aan die jaren toe te rekenen deel als het ware verbruikt is en geacht moet worden in de goederengemeenschap te zijn gevallen. Helemaal duidelijk is dit niet, maar er dient wel rekening mee te worden gehouden dat de vergoeding van immateriële schade niet in de gemeenschap valt.

9. Een recent geval dat wij hebben behandeld, betrof een mevrouw die vóór het huwelijk in 1975 een ongeluk had gehad en een niet nader uitgesplitste vergoeding had gekregen van Fl. 300.000,00. Met een deel daarvan had zij een stuk grond gekocht, waarop later voor gezamenlijke rekening een huis werd gebouwd. Partijen waren weliswaar niet in gemeenschap van goederen gehuwd maar hadden een beding in de huwelijksvoorwaarden op grond waarvan bij scheiding zou worden afgerekend als waren zij in gemeenschap van goederen gehuwd. De vrouw betoogde bij de scheiding dat dat huis, dan wel de grond aan haar verknocht waren. De Hoge Raad (26 september 2008, LJN BF 22995) dacht daar anders over: *"Het antwoord op de vraag of een goed op een bijzondere wijze aan een der echtgenoten is verknocht, hangt immers af van de aard van het goed, zoals deze aard mede door de maatschappelijke opvattingen wordt bepaald"*. Verder beriep mevrouw zich op zaaksvervanging (op grond van de redenering dat de uitkering aan haar verknocht was en vervolgens dus ook de daarvoor gekochte grond) waarover de Hoge Raad oordeelde *dat niet ieder goed dat in de plaats treedt van een verknocht goed, eveneens op of dezelfde wijze als aan een van de echtgenoten verknocht kan worden beschouwd*.

10. Hoewel wij de zaak gewonnen hebben (wij traden op voor de man), wringt de uitspraak van de Hoge Raad wel een beetje, want hoe verhoudt die zich nu tot het uitgangspunt dat de materiële schadevergoeding moet worden gesplitst tussen de periode vóór en ná de ontbinding van het huwelijk en het smartengeld zelfs geheel verknocht is aan degene die de schade heeft geleden? Niet uit te sluiten is dat een andere aanpak van de procedure tot een ander resultaat zou hebben kunnen leiden. Opmerkelijk is dat ongeveer in dezelfde tijd (op 11 juni 2008) het Hof Den Haag (LJN BD 6054) in een vergelijkbaar geval heeft bepaald dat een letselschade-uitkering die een vrouw had ontvangen vóór het huwelijk verknocht is, ook als deze geïnvesteerd is in de echtelijke woning. De eerder genoemde uitspraak van de Hoge Raad is van 26 september 2008, zodat het Hof Den Haag daarvan nog geen kennis had kunnen nemen.

Bewijslast

11. Wie bij het eindigen van het huwelijk een beroep doet op verknochtheid, moet zijn aanspraken kunnen bewijzen. Bij een beroep op een uitsluitingsclausule, is het zaak de desbetreffende notariële akten of de schriftelijke clausule bij schenkingen voorhanden te hebben. Ook zal aangetoond moeten worden dat krachtens de schenking bepaalde bedragen zijn ontvangen en, niet minder belangrijk, dat die bedragen nog aanwijsbaar zijn. Wij hebben wel eens meegemaakt dat een man aantoonde dat hij voor meer dan een miljoen gulden door vererving met een uitsluitingsclausule verkregen had, maar hij kon niet aantonen waar dat geld nu was. Er waren huizen gekocht, reizen gemaakt enzovoorts en omdat hij dat niet kon aantonen, kreeg hij nul op het rekest. In geval van schadevergoedingen, geldt hetzelfde. Ook is dan belangrijk dat een specificatie voorhanden is met betrekking tot vergoeding van materiële en immateriële schade en als het even kan ook een toerekening aan de tijd, zodat later nog kan worden bepaald welk bedrag bestemd was voor de periode na de ontbinding van het huwelijk. Wie een verknocht vermogen heeft aangewend door investering en bijvoorbeeld verbouwingen, een nieuwe keuken of andere zaken die gemeenschappelijk zijn, doet er goed aan om bewijsstukken (rekeningen, betalingsbewijzen en dergelijke) te bewaren, om dat later te kunnen aantonen. Wanneer privé-vermogen apart wordt gehouden op een afzonderlijke rekening, is er minder kans dat men geconfronteerd wordt met dit soort bewijsproblemen.

Wet aanpassing wettelijke gemeenschap van goederen

12. Er wordt gewerkt aan herziening van het huwelijksvermogensrecht. In het daarop betrekking hebbende wetsontwerp was ervan uitgegaan dat hetgeen ten huwelijk wordt aangebracht, en hetgeen door schenking of erving wordt verkregen, niet valt in de goederengemeenschap waarin de echtgenoten zijn gehuwd, tenzij anders overeengekomen. Deze verbetering heeft het "politiek" niet gehaald, tenzij de eerste kamer alsnog bij de behandeling van dit wetsontwerp ingrijpt.

Conclusie

13. Uit het bovenstaande kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- de huwelijksgoederengemeenschap omvat bijna alles;
- door middel van een uitsluitingsbeding kunnen verkrijgingen door vererving of schenking buiten de goederengemeenschap blijven;
- dat goederen of schulden verknocht zijn, is een zeldzaamheid;
- als sprake is van privé-vermogen (hetzij door middel van een uitsluitingsclausule, hetzij op grond van een verknochte schadevergoeding), is het van groot belang deze gelden apart te houden en apart te administreren;
- vergoedingen van materiële letselschade vallen in de regel in de goederengemeenschap behalve voorzover deze betrekking hebben op de periode na ontbinding van het huwelijk; vergoedingen van immateriële schade zijn in beginsel verknocht;
- als privé geld wordt gestoken in bijvoorbeeld een perceel grond, dan moet worden uitgegaan van de mogelijkheid dat deze grond niet verknocht is, ook niet door zaaksvervanging;
- er blijven vele onduidelijkheden, ook, of misschien wel juist voor de gespecialiseerde advocaat.

HK 21.01.2009